

УДК 349.3(477)(066)

ББК 67.405я43

С69

Друкується за рішенням вченої ради Чернігівського державного технологічного університету (протокол № 10 від 24 грудня 2012 р.).

Соціальне право України : науковий збірник / Черніг. держ. технол. ун-т. С69 Укр. асоц. фахівців труд. права. – Чернігів : Черніг. держ. технол. ун-т, 2012. – № 1 (1). – 289 с.

У науковому збірнику "Соціальне право України" висвітлюються актуальні питання й нагальні проблеми науки і практики трудового права та права соціального забезпечення.

Видання розраховане та може бути використане науковцями, юристами, аспірантами, викладачами й студентами навчальних закладів і зацікавленими особами.

УДК 349.3(477)(066)

ББК 67.405я43

Головний редактор:

Шкарлет С.М., доктор економічних наук, професор, ректор Чернігівського державного технологічного університету, Заслужений діяч науки і техніки України.

Заступник головного редактора:

Венедіктов В.С., доктор юридичних наук, професор, Президент Української федерації фахівців трудового права, Заслужений юрист України.

Відповідальний секретар:

Шумна Л.П., кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри трудового права та права соціального забезпечення Чернігівського державного технологічного університету.

Члени редакційної колегії:

Ішшин М.І., доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри трудового права та права соціального забезпечення Київського національного університету ім. Т. Шевченка;

Хугорян Н.М., доктор юридичних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу проблем цивільного, трудового та підприємницького права Інституту держави і права ім. В.М. Корецького НАНУ;

Андрій В.М., доктор юридичних наук, професор, професор кафедри трудового права та права соціального забезпечення Київського національного університету ім. Т. Шевченка;

Мельник К.Ю., доктор юридичних наук, доцент, начальник кафедри трудового та господарського права навчально-наукового інституту підготовки фахівців кримінальної міліції Харківського національного університету внутрішніх справ;

Попов С.В., доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри цивільно-правових дисциплін Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;

Щербина В.І., доктор юридичних наук, доцент, професор кафедри трудового права та права соціального забезпечення Київського національного університету ім. Т. Шевченка.

Заснований у 2012 році. Свідомство про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації серія КВ № 19311-9111Р від 05.07.2012 р.

© Колектив авторів, 2012

© Чернігівський державний технологічний університет, 2012

© Українська асоціація фахівців трудового права, 2012

ЗМІСТ

Передмова.....	5
Розділ I. Трудове право	
Венедіктов В.С. Соціальна політика держави і соціальне право в реаліях сучасності	7
Андрій В.М. Трудові правовідносини: особливості та проблематика	15
Мельник К.Ю. До проблеми єдності та диференціації норм трудового права	22
Попов С.В. Іноземний досвід щодо вдосконалення працевлаштування	33
Щербина В.І. Розірвання трудового договору з ініціативи роботодавця: деякі правові проблеми	41
Ярошенко О.М. Базові принципи дисциплінарної відповідальності у трудовому праві	53
Білоусов І.А., Сапожник Г.В. Актуальні питання професійних ризиків при викладанні дисципліни «Охорона праці в галузі» для спеціальності «Управління проектами»	63
Бурак В.Я. Питання самозахисту трудових прав і законних інтересів працівників у проекті Трудового кодексу	72
Городецька І.А. Повноваження державної інспекції України з питань праці	82
Колосюк А.А. Государственное регулирование рынка труда: правовой аспект	92
Кузніченко О.В. Проблеми захисту службово-трудова прав працівників органів внутрішніх справ	99
Поліщук М.С. Співвідношення варіацій «позикової праці» як однієї з форм нестійкої зайнятості	108
Пузирний В.Ф. Законодавство України щодо підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації водіїв транспортних засобів	117
Смірнова О.О. Охорона праці як інститут сучасного трудового права	122
Волкова Г.Р. Право на працю інвалідів та його законодавче закріплення	129
Огородник О.Г. До питання забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків у праці	137
Кабаченко М.О. Дисциплінарна відповідальність як різновид юридичної відповідальності	143
Селецький О.В. Право на працю та проблеми його реалізації в сучасних умовах	151
Жежко Т.О. Особливості міжнародно-правового регулювання соціально-трудова відносин	160

ним навчальним закладом. Роботу з їхнього реформування провели професори університету на чолі з уже згадуваним доктором філософії, завідувачем кафедри педагогіки, професором С.С. Гогоцьким, призначеним директором.

Висновки і пропозиції. Таким чином, професорсько-викладацька корпорація ВНЗ України у складі Російської імперії в XIX ст. формувалася, в основному, з вихідців привілейованих станів. Життєвий рівень представників науково-освітньої сфери був досить високим. Його головні показники в десятки разів перевищували показники життєвого рівня найманих робітників, селян та міщан.

Список використаних джерел

1. З іменем Святого Володимира : у 2 кн. / [упоряд. В. Короткий, В. Ульяновський]. – К. : Заповіт, 1994. – Кн. 1. – 398 с.
2. Молчанов В. Добробут освітні в Україні у XIX – на початку XX ст. / В. Молчанов // Історія України. – 2005. – № 11.
3. Устав Нежинского историко-филологического института князя Безбородко // Известия историко-филологического института кн. Безбородко в Нежине. – К. : Типография В. И. Давыденко, на Михайловской ул., в собств. доме, 1877. – 381 с.
4. Эймонтова Р. Г. Русские университеты на грани двух эпох: от России крепостной к России капиталистической / Р. Г. Эймонтова. – М. : Наука, 1985. – 349 с.

УДК 347.471.033:331.25

К. В. Денисенко, асистент

Чернігівський державний технологічний університет, м. Чернігів, Україна

ДЕЯКІ ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

У статті розглядаються права й обов'язки Пенсійного фонду України як самоврядної і неприбуткової організації. Зроблено аналіз структури та діяльності Пенсійного фонду України і надані рекомендації по вдосконаленню його правового статусу.

Ключові слова: Пенсійний фонд України, правовий статус Пенсійного фонду України, правління Пенсійного фонду України.

В статье рассматриваются права и обязанности Пенсионного фонда Украины как самоуправляемой и неприбыльной организации. Сделан анализ структуры и деятельности Пенсионного фонда Украины и даны рекомендации по совершенствованию его правового статуса.

© Денисенко К.В.

Ключевые слова: Пенсионный фонд Украины, правовой статус Пенсионного фонда Украины, правление Пенсионного фонда Украины.

The article deals with rights and obligations of the pension fund as self-governing and non-profit organization. The analysis of the structure and activities of the Pension Fund has done and recommendations to improve its legal status have given.

Key words: pension fund, the legal statute pension fund, governing pension fund.

У грудні 1990 року, згідно з постановою Ради міністрів УРСР та Ради Федерації незалежних профспілок України було створено Українське республіканське відділення Пенсійного фонду СРСР, від якого веде свою історію Пенсійний фонд України. Створення нової фінансової структури в незалежній Україні було вимогою часу: суспільство потребувало розбудови пенсійної системи, яка ґрунтувалася б на принципах соціальної справедливості [1]. Наступним етапом становлення Пенсійного фонду України було затвердження 1 червня 1994 року Положення про Пенсійний фонд України, згідно з яким фонд було перетворено із самостійної фінансово-банківської системи на центральний орган виконавчої влади, а також утворено районні та міські відділи Пенсійного фонду України. Проте вже в 2001 році це Положення було відмінено та згідно з Указом Президента України було затверджено нове Положення про Пенсійний фонд України яке, у свою чергу, було відмінено у 2007 році у зв'язку з прийняттям нового Положення.

Правовий статус Пенсійного фонду України на сьогодні є малодослідженим, проте деякі окремі аспекти розвитку, повноважень, діяльності та функціонування фонду досліджували такі вітчизняні вчені, як О. Гуменюк, Г. Белінська, В. Веннікова. Однак цілісне та повне дослідження правового статусу Пенсійного фонду України не проводилось. Тому основним завданням цієї статті є спроба визначити особливості правового статусу Пенсійного фонду України, а також визначити його місце та роль у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Перш за все, необхідно зазначити, що становлення Пенсійного фонду України як центрального органу виконавчої влади триває й досі. Звертаємо увагу на пункт 12 Прикінцевих положень Закону України „Про загальнообов'язкове дер-

жавне пенсійне страхування", де сказано, що перетворення Пенсійного фонду України в неприбуткову самоврядну організацію здійснюється відповідно до окремо прийнятого спеціального Закону. До прийняття відповідного рішення функції виконавчої дирекції Пенсійного фонду України, її територіальних органів виконують відповідно Пенсійний фонд України та Головні управління Пенсійного фонду в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі й управління Пенсійного фонду України в районах, містах, районах у містах.

У період до перетворення Пенсійного фонду України в неприбуткову самоврядну організацію він функціонує як центральний орган виконавчої влади на підставі норм вищезазначеного Закону (крім норм, зазначених в абзаці шостому пункту 1 Прикінцевих положень Закону) та Положення про Пенсійний фонд України, яке затверджує Президент України. Бюджет Пенсійного фонду України в зазначений період затверджує Кабінет Міністрів України. Причому у цьому ж пункті сказано, що таке перетворення повинно було відбутися протягом п'яти років із дня набрання чинності вищезгаданого Закону (Закон України "Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування" набрав чинності з 1 січня 2004 року), а саме не пізніше ніж до 1 січня 2011 року. І хоча зазначена дата вже давно минула, зазначені перетворення, на жаль, так і не відбулись.

У своїй діяльності Пенсійний фонд України керується Конституцією України та законами України, актами Президента України та Кабінету Міністрів України, наказами Міністерства соціальної політики України, іншими актами законодавства України, а також дорученнями Президента України та українського уряду. Пенсійний фонд України є центральним органом виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується Кабінетом Міністрів України через Міністра соціальної політики України, основними завданнями якого є: реалізація державної політики з питань пенсійного забезпечення та ведення персоніфікованого обліку надходжень від сплати єдиного внеску; внесення про-

позицій Міністру щодо формування державної політики з питань пенсійного забезпечення та ведення обліку осіб, які підлягають загальнообов'язковому державному соціальному страхуванню; керівництво та управління солідарною системою загальнообов'язкового державного пенсійного страхування; призначення (перерахунок) пенсій, щомісячного довічного грошового утримання суддям у відставці та підготовка документів для їх виплати; забезпечення своєчасного і в повному обсязі фінансування та виплати пенсій, допомоги на поховання, інших виплат, які згідно із законодавством здійснюються за рахунок коштів Пенсійного фонду України та інших джерел, визначених законодавством; ефективне та цільове використання коштів, удосконалення методів фінансового планування, звітності та системи контролю за витрачанням коштів; забезпечення надходжень від сплати збору на загальнообов'язкове державне пенсійне страхування, ведення обліку цих надходжень, інших коштів відповідно до законодавства та здійснення контролю за їх сплатою, забезпечення ведення реєстру застрахованих осіб; виконання інших завдань, визначених законами України та покладених на Пенсійний фонд України Президентом України [2].

Правовий статус фонду визначений розділом VIII Закону України „Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування". Проте більшість статей цього розділу, на жаль, знаходять своє відображення або лише на папері, або не відображають сьогоденний стан розвитку Пенсійного фонду України.

Так, статтею 58 визначено, що Пенсійний фонд України є органом, який здійснює керівництво та управління солідарною системою, провадить збір, акумуляцію та облік страхових внесків, призначає пенсії та підготовляє документи для її виплати, забезпечує своєчасне і в повному обсязі фінансування та виплату пенсій, допомоги на поховання, здійснює контроль за цільовим використанням коштів Пенсійного фонду України, вирішує питання, пов'язані з веденням обліку пенсійних активів застрахованих осіб на накопичувальних пенсійних рахунках, здійснює адміністративне управління Накопичувальним фондом та інші функції, передбачені Законом і статутом

Пенсійного фонду України [3]. В цьому формулюванні просліджується певна незрозумілість („Пенсійний фонд є органом, який здійснює контроль за цільовим використанням коштів Пенсійного фонду”), з чого чітко не можна зрозуміти, хто ж здійснює контроль за цільовим використанням коштів фонду, тобто з такої редакції статті виходить, що Пенсійний фонд України „сам себе контролює”.

Вищезазначеною статтею передбачено, що Пенсійний фонд України є самоврядною неприбутковою організацією і здійснює свою діяльність на підставі статуту, який затверджується його правлінням. Однак законодавець чітко не прописав вичерпний перелік положень, які повинен містити статут. Так, частиною 2 статті 58 передбачено, що статут Пенсійного фонду повинен містити дані про: найменування та місцезнаходження Пенсійного фонду; напрями діяльності Пенсійного фонду; права, обов'язки, відповідальність Пенсійного фонду України; органи управління Пенсійним фондом України, їхні права, обов'язки відповідальність; порядок утворення, функціонування Накопичувального фонду; порядок прийняття рішень правлінням Пенсійного фонду України, перелік питань, рішення з яких приймаються правлінням Пенсійного фонду України двома третинами від загальної кількості голосів та більшістю голосів від кожної сторони; права, обов'язки та відповідальність членів правління Пенсійного фонду України, порядок їх призначення або обрання (делегування), підстави і порядок позбавлення їх повноважень та відкликання, у тому числі за рішенням органу державного нагляду; порядок обрання, повноваження і відповідальність голови правління Пенсійного фонду України та його заступників, підстави та порядок позбавлення їх повноважень; функції виконавчої дирекції Пенсійного фонду України та підвідомчих їй територіальних органів; порядок фінансування витрат, пов'язаних з виконанням функцій виконавчої дирекції Пенсійного фонду України, управлінням Пенсійним фондом України, розвитком його матеріальної та інформаційної бази; порядок прийняття у межах компетенції правління та виконавчої дирекції Пенсійного фонду Укра-

їни нормативно-правових актів; порядок внесення змін до статуту Пенсійного фонду України; інші положення, що стосуються діяльності Пенсійного фонду України.

Слід звернути увагу й на абзац третій частини 1 статті 58 Закону, де зазначено, що Пенсійний фонд набуває статусу юридичної особи з дня реєстрації статуту в спеціально уповноваженому органі виконавчої влади (при цьому, законодавець не уточнює в якому саме органі). Статтею 80 Цивільного кодексу України передбачено, що юридичною особою є організація, створена і зареєстрована у встановленому законом порядку. Юридична особа наділяється цивільною правоздатністю і дієздатністю, може бути позивачем та відповідачем у суді [4]. Тобто з аналізу цього положення випливає, що Пенсійний фонд України є учасником цивільних відносин, який має цивільні права і наділений цивільними обов'язками та несе відповідальність у разі їх невиконання.

Частиною 2 статті 59 Закону України “Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування” передбачено, що органами управління фонду є правління та виконавча дирекція Пенсійного фонду України. Автору є дещо незрозумілим, чому ж законодавець не включив до органів управління Пенсійного фонду України Наглядову раду Пенсійного фонду, адже остання певною мірою наділена управлінськими повноваженнями.

На підтвердження нашої думки наведемо положення статті 68 вищевказаного Закону, де сказано, що Наглядова рада погоджує бюджет Пенсійного фонду України і схвалює звіт про його виконання протягом десяти робочих днів з дня їх отримання та подає зауваження і пропозиції правлінню Пенсійного фонду України; заслуховує звіти правління та виконавчої дирекції Пенсійного фонду з питань виконання завдань Пенсійного фонду України і використання коштів Пенсійного фонду України, дає відповідні рекомендації; у разі потреби вимагає від правління Пенсійного фонду України проведення аудиторської перевірки діяльності Пенсійного фонду або окремих напрямів його роботи; порушує перед правлінням Пенсійного фонду питання про звільнення

та притягнення до відповідальності директора виконавчої дирекції Пенсійного фонду України та його заступників, керівників територіальних органів Пенсійного фонду в разі невиконання або неналежного виконання покладених на них обов'язків тощо. Враховуючи вищевикладене, можна сказати, що Наглядова рада є органом управління Пенсійного фонду України, тому вважаємо, що частину другу статті 59 доречніше було б викласти в такій редакції: „Органами управління Пенсійного фонду України є правління, виконавча дирекція та Наглядова рада Пенсійного фонду України”. Слід звернути увагу, що законодавець не зацікавив членів правління та Наглядової ради матеріальною винагородою, адже свої повноваження вони здійснюють на громадських засадах.

Необхідно зазначити, що з прийняттям Закону України „Про збір та облік єдиного соціального внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування” від 1 січня 2011 року [5] повноваження Пенсійного фонду України дещо розширились, у зв'язку з чим він набув чимало контролюючих повноважень.

Перш за все, слід звернути увагу, що цей нормативно-правовий акт дає дещо інше визначення Пенсійного фонду України, ніж Закон України „Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування”, а саме: Пенсійний фонд України – це орган, уповноважений відповідно до Закону вести облік платників єдиного внеску, забезпечувати збір та ведення обліку страхових коштів, контролювати повноту та своєчасність їх сплати, вести Державний реєстр загальнообов'язкового державного соціального страхування та виконувати інші функції, передбачені законом.

Таке визначення більш повно розкривається та конкретизується у статті 12 Закону, де передбачено завдання та функції Пенсійного фонду України. Згідно з цією нормою Пенсійний фонд України відповідно до покладених на нього завдань: аналізує та спільно з фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування прогнозує надходження коштів від сплати єдиного внеску; забезпечує збір та ве-

дення обліку надходжень від сплати єдиного внеску; здійснює контроль за додержанням законодавства про збір та ведення обліку єдиного внеску, правильністю нарахування, обчислення, повнотою і своєчасністю сплати єдиного внеску; встановлює форми, строки і порядок прийняття та обробки звітності, зокрема в електронній формі, від платників щодо нарахування, обчислення та сплати єдиного внеску; формує та веде Державний реєстр загальнообов'язкового державного соціального страхування, здійснює заходи щодо забезпечення доступу до даних Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування відповідно до Закону; готує звітність, передбачену Законом; взаємодіє в установленому законодавством порядку з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері казначейського обслуговування бюджетних коштів, міністерствами, іншими центральними та місцевими органами виконавчої влади, органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, підприємствами, установами і організаціями та фондами загальнообов'язкового державного соціального страхування; узагальнює практику застосування законодавства про збір та ведення обліку єдиного внеску і подає центральному органу виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сферах трудових відносин, соціального захисту населення, пропозиції щодо його вдосконалення; надає роз'яснення з питань застосування законодавства про збір та ведення обліку єдиного внеску; здійснює інші функції, передбачені законодавством.

Згідно зі статтею 13 вищезазначеного Закону фонд має право отримувати від органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ, організацій тощо відомості про нарахування, обчислення і сплату єдиного внеску, а також інші відомості, необхідні для виконання Пенсійним фондом функцій, передбачених законом; проводити перевірку на підприємствах, в установах і організаціях, у фізичних осіб-підприємців бухгалтерських книг, звітів, кошторисів та інших документів про нарахування, обчислення та сплату єдиного внеску, достовірності відомостей, поданих

до Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування, отримувати необхідні пояснення, довідки і відомості (зокрема письмові) з питань, що виникають під час такої перевірки; вимагати від керівників та інших посадових осіб підприємств, установ і організацій, а також від фізичних осіб-підприємців усунення виявлених порушень законодавства про збір та ведення обліку єдиного внеску; вилучати в установленому законодавством порядку у підприємств, установ і організацій, фізичних осіб-підприємців копії документів, що підтверджують заниження розміру заробітної плати (доходу) та інших виплат, на які нараховується єдиний внесок тощо. Також покладено право застосовувати заходи впливу та стягнення як на платників єдиного внеску, так і до банків.

Тому можна сказати, що із запровадженням єдиного соціального внеску Пенсійний фонд України зайняв центральне та домінуюче місце в системі загальнообов'язкового державного соціального страхування поряд з такими фондами, як Фонд соціального страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань України, Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття та Фонд соціального страхування України з тимчасової втрати працездатності, оскільки здійснює ведення обліку платників єдиного внеску, забезпечує збір та ведення обліку страхових коштів, контроль за повнотою та своєчасною їх сплатою, веденням Державного реєстру загальнообов'язкового державного соціального страхування тощо.

Підводячи підсумок, можна зазначити, що становлення Пенсійного фонду України як органу, що здійснює управління солідарною системою, ще не завершено. Проте, проаналізовані особливості правового статусу фонду дозволяють сказати, що Пенсійний фонд України посідає одне з центральних місць у системі загальнообов'язкового державного соціального страхування.

Список використаних джерел

1. Двадцять років бездоганної праці // Пенсійний кур'єр. – 2010. – 17 грудня № 51 (397).
2. Положення про Пенсійний фонд України [Електронний ресурс] : затверджено Указом Президента України від 06.04.2011 № 384/2011. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/384/2011>.
3. Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування : Закон України від 09.07.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003 – № 49-51. – ст. 376.
4. Цивільний кодекс України : науково-практичний коментар. – Видання третє, перероблене та доповнене. – Х. : Одісей, 2006. – 1200 с.
5. Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування [Електронний ресурс] : Закон України від 08.07.2010 № 2464-VI – Режим доступу : zakon4.rada.gov.ua.